

نقش آموزش درس جمعیت و تنظیم خانواده در دانش و نگرش دانشجویان دختر دانشگاه تبریز

ملیحه جعفری*، یوسف ادیب، اسکندر فتحی آذر

چکیده

مقدمه: ارائه درس جمعیت و تنظیم خانواده در دوره‌های مختلف دانشگاهی، به منظور ارتقای سطح آگاهی دانشجویان در زمینه مسائل تنظیم خانواده می‌باشد. این مطالعه با هدف تعیین نقش آموزش واحد درسی جمعیت و تنظیم خانواده در دانش و نگرش دانشجویان دختر کارشناسی دانشگاه تبریز نسبت به موضوعات مربوطه، مقایسه دانش کسب شده گروه‌های تحصیلی و تعیین نگرش آنان در مورد جنسیت مدرس این درس انجام گرفت.

روش‌ها: در این مطالعه توصیفی-مقطعی، از میان کلیه دانشجویان دختر کارشناسی ورودی ۱۳۸۳ و ۸۴ دانشگاه تبریز، ۳۳۶ نفر به روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای در سال ۱۳۸۶ انتخاب شدند. پرسشنامه‌ای در دو بخش دانش و نگرش شامل سه مبحث این درس، یعنی تنظیم خانواده، نظام خانواده و جمعیت‌شناسی در اختیار آنان قرار داده شد. داده‌ها با نرم‌افزار SPSS و روش آمار توصیفی و آزمون t مستقل و ANOVA تحلیل گردید.

نتایج: مقایسه نمرات دانش تنظیم خانواده، نظام خانواده، جمعیت‌شناسی دانشجویان آموزش دیده به ترتیب ۱/۶۶، ۸/۰۴ و ۷/۸۸ نسبت به دانشجویان آموزش ندیده ۰/۵۸، ۴/۲۸ و ۳/۷۶، و نمرات نگرش دانشجویان آموزش دیده به ترتیب ۲۱/۳۰، ۲۲/۱۰ و ۲۱/۲۰ نسبت به دانشجویان آموزش ندیده ۱۹/۲۶، ۲۰/۰۲ و ۱۹/۷۹ تفاوت معنی‌داری نشان داد، اما بین نمرات دانش کسب شده دانشجویان گروه‌های تحصیلی تفاوت معنی‌داری دیده نشد. اکثر دانشجویان دختر خواستار مدرس زن در این درس بودند.

نتیجه‌گیری: آموزش رسمی و آکادمیک، نقش اساسی در افزایش دانش و نگرش افراد دارد. در آموزش برنامه‌های تنظیم خانواده اهتمام لازم به عمل آید و به منظور غنی‌تر کردن آن برای دانشجویان دختر، مدرسین زن انتخاب گردد.

واژه‌های کلیدی: جمعیت، تنظیم خانواده، دانش، نگرش، آموزش.

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / تابستان ۱۳۸۸؛ ۹(۲): ۱۰۵ تا ۱۱۴.

مقدمه

میزان باروری و مرگ و میر، نقش عمده‌ای در افزایش جمعیت جهان دارد و باروری بالا یکی از شاخص‌های مهم رشد جمعیت محسوب می‌شود (۱). رشد جمعیت

ایران، در دو دهه اخیر، چنان افزایش یافته که در مقاطعی به رشد انفجاری رسیده و اکنون پیامدهای این رشد سریع بخوبی محسوس است و در آینده هم تا مدت‌ها ادامه خواهد یافت. این پیامدها موجب تسریع در احیای برنامه‌های تنظیم خانواده و گسترش این برنامه‌ها شده است (۲).

ایران دارای یکی از بالاترین نرخ‌های رشد جمعیت در دنیا است (۳). در اثر کوشش و تلاش‌هایی که صورت گرفته، نرخ رشد جمعیت از ۳/۷ درصد بین سال‌های ۷۳-۱۳۶۹ به ۱/۵۶ درصد در سال ۱۳۷۵ رسیده (۴)، و بر اساس آخرین

* آدرس مکاتبه: ملیحه جعفری (کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی) دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تبریز، درمانگاه آریا، میدان امام، ماهشهر. Jafari_mali@yahoo.com
دکتر یوسف ادیب، استادیار گروه علوم تربیتی (yousef_adib@yahoo.com)؛ و دکتر اسکندر فتحی آذر، استاد گروه علوم تربیتی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تبریز (e_fathiazar@tabrizu.ac.ir)

این مقاله در تاریخ ۸۷/۹/۲ به دفتر مجله رسیده، در تاریخ ۸۸/۳/۵ اصلاح شده و در تاریخ ۸۸/۳/۲۴ پذیرش گردیده است.

دبیرستان‌های شهر تهران درباره بیماری ایدز حاکی از آن است که اختلاف معنی‌داری در میزان آگاهی و تغییر نگرش مرحله قبل و بعد آموزش دانش‌آموزان وجود دارد (۱۲). تحقیق دولتیان در مورد آگاهی و نگرش دانشجویان دختر رشته‌های غیر پزشکی در مورد تنظیم خانواده نشان داد که اکثر دانشجویان آگاهی در سطح متوسط داشتند و نوع نگرش اغلب آنان در این مورد، بی‌نظر بود. نوع نگرش تفاوت معناداری در میان گروه‌های مختلف درسی نشان نداد. در این مطالعه پیشنهاد شده است با توجه به پر خطر بودن دانشجویان دختر در برابر بارداری‌های زود هنگام و ناخواسته، باید تمهیداتی برای افزایش آگاهی و تغییرات نگرش آنان فراهم شود (۱۳).

از جمله برنامه‌های آموزشی پیش‌بینی شده، آموزش واحد درسی «جمعیت و تنظیم خانواده» به ارزش یک تا دو واحد در مجموعه دروس عمومی و الزامی همه رشته‌ها و دوره‌های تحصیلی در همه دانشگاه‌های کشور می‌باشد که در رشته‌های مختلف پزشکی و دام‌پزشکی دو واحد، و برای سایر رشته‌ها حداقل یک واحد ارائه می‌شود (۲). منطق برقراری این آموزش این است که دانشجویان آموزش عالی به نحوی آموزشگران جامعه خواهند بود و آگاهی آنان از ضرورت اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده به افراد جامعه منتقل می‌شود و این آموزش ثانوی در افزایش آگاهی جامعه نقش بسیار مهمی دارد. دیگر آن که هم‌اکنون دانشجویان سطوح آموزش عالی بخش قابل توجهی از جمعیت در آستانه تشکیل خانواده را می‌سازند که آگاهی‌شان نقش مهمی در حسن اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده خواهد داشت. بنا بر این، انجام تحقیقاتی که بتواند نقش آموزش را در تغییر نگرش و دانش نسبت به مسائل تنظیم خانواده روشن کند، یک ضرورت است، اما متأسفانه، به نظر می‌رسد که مطالعات انجام یافته در زمینه ارزشیابی و بررسی واحد درسی جمعیت و تنظیم خانواده بسیار محدود می‌باشد و نتایج این تحقیق می‌تواند اطلاعات مؤثری را در اختیار برنامه‌ریزان درسی آموزش عالی و نیز مسؤولان بهداشتی قرار دهد.

سرشماری عمومی نفوس و مسکن، نرخ رشد جمعیت طی سال‌های ۸۶-۱۳۷۵ به ۱/۶۱ درصد رسیده است (۵). روند رشد جمعیت در کشور ما به نحوی است که مسائل و مشکلات خاصی را در زمینه تأمین غذا، اشتغال و آموزش و پرورش ایجاد کرده است (۴). از اثرات دیگر افزایش جمعیت می‌توان مشکلات اقتصادی، مسکن، آلودگی آب و هوا، مسائل پزشکی و بهداشتی، اثرات روانی بر خانواده و اجتماع و رابطه آن با انحرافات و اعتیاد را نام برد (۶). یکی از راهکارهای مهم برای جلوگیری از انفجار جمعیت، آموزش تنظیم خانواده و بالا بردن سطح آگاهی افراد، بالاخص جوانان می‌باشد (۲). سازمان جهانی بهداشت، کلید موفقیت در حل کلیه مشکلات ناشی از افزایش جمعیت را اجرای مؤثر خدمات تنظیم خانواده می‌داند و آموزش و مشاوره را از راهکارهای مهم کمک به جوانان برای تصمیم‌گیری داوطلبانه آنان در انتخاب این گونه روش‌ها بیان می‌کند (۷). می‌دانیم آموزش، اصل اجتناب-ناپذیری در ارتقای دانش و بهبود نگرش بشمار می‌رود. دانستن نیازهای آموزشی در این خصوص، اطلاع از میزان دانش و نوع نگرش افراد مهم است که جهت و محدوده طراحی و برنامه‌ریزی‌های آتی در زمینه ارائه خدمات آموزشی و بهداشتی جامعه را معین می‌کند (۸). آنچه مسلم است در بیشتر نقاط جهان، زنان در مقایسه با مردان، از آموزش رسمی، و به تبع آن از آگاهی کمتری برخوردارند. ارتقای آگاهی و نگرش زنان از طریق آموزش، سبب افزایش قدرت تصمیم‌گیری آنان در زمینه باروری، بهداشت جنسی و تنظیم خانواده می‌شود که این به نوبه خود برای موفقیت دراز مدت برنامه‌های جمعیتی ضرورت دارد (۹). نتایج یک مطالعه در مورد بهداشت باروری، حاکی از رشد آگاهی در زمینه بهداشت جنسی، پیشگیری از بارداری‌های ناخواسته و بیماری‌های مقاربتی بود و مهم‌تر اینکه، وجود کلاس‌های آموزشی در مدارس، نقش مهمی در ارتقا و بهبود دانش و نگرش جوانان داشته است (۱۰). همچنین در یک تحقیق در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر انوگو، نتایج نشان‌دهنده نیاز به آموزش‌های خاص و جدی در زمینه مسائل بهداشت باروری در دبیرستان‌ها بوده است (۱۱). نتایج تحقیقی در دانش‌آموزان سال آخر

دانشجویانی که در گروه سنی 20 ± 2 قرار نداشتند، دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی ارشد پیوسته و دانشجویان شاغل از نمونه کنار گذاشته شدند.

با توجه به ریزش برای پاسخ‌گویی به پرسشنامه و حذف عوامل مخدوش‌کننده همچون تأهل و شاغل بودن، تعداد ۳۷۰ پرسشنامه توزیع گردید. ابزار گردآوری داده‌ها دو نوع آزمون بود: آزمون محقق‌ساخته چهار گزینه‌ای که با توجه به سرفصل‌ها و محتوای درسی برای سنجش دانش دانشجویان از هر سه مبحث تنظیم خانواده، نظام خانواده و جمعیت‌شناسی بطور مساوی ۱۰ سؤال، یعنی مجموعاً ۳۰ سؤال طرح گردید. برای پاسخ‌های صحیح نمره یک و برای سؤالات پاسخ داده نشده و پاسخ‌های غلط، نمره صفر در نظر گرفته شد (مجموع امتیاز ۳۰). آزمون نگرش‌سنج محقق‌ساخته در مقیاس لیکرت، مجموعاً ۲۴ سؤال برای سنجش نگرش دانشجویان نسبت به مسأله تنظیم خانواده، نظام خانواده، کنترل جمعیت و جنسیت مدرس درس، که بطور مساوی از هر یک از چهار مقوله شش سؤال طرح گردید و گزینه‌های کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم برای گویه‌های مثبت، و گزینه‌های کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم برای گویه‌های منفی، هر دو با نمرات پنج تا یک در نظر گرفته شد (مجموع امتیاز ۱۲۰).

روایی محتوایی با نظرخواهی از متخصصان، از جمله اساتید علوم تربیتی دانشگاه تبریز و مدرسان درس مذکور مورد تأیید قرار گرفت. برای مشخص کردن پایایی ابزار اول از روش دو نیمه کردن و برای ابزار دوم از آلفای کرونباخ استفاده گردید.

در روش دو نیمه کردن، ضریب اعتبار ابزار اندازه‌گیری برای خرده مقیاس دانش جمعیت $0/78$ ، برای خرده مقیاس دانش خانواده $0/73$ ، برای خرده مقیاس دانش تنظیم خانواده $0/72$ و برای دانش کل $0/81$ محاسبه گردید که همگی معرف ضریب اعتبار قابل قبولی می‌باشند. در روش آلفای کرونباخ، ضریب اعتبار ابزار اندازه‌گیری برای خرده مقیاس نگرش جمعیت $0/76$ ، برای خرده مقیاس نگرش خانواده $0/78$ ، برای خرده مقیاس نگرش تنظیم خانواده $0/79$ ، برای خرده مقیاس نگرش جنسیت مدرس $0/81$ و برای نگرش کل $0/78$ محاسبه گردید که همگی معرف ضریب اعتبار قابل قبولی می‌باشند.

پس از اطمینان از روایی و پایایی پرسشنامه‌های تدوین شده، پژوهش در بین نمونه آماری انجام گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS-13 استفاده شد. به منظور بررسی نگرش دانشجویان در مورد رابطه میان جنسیت مدرس واحد درسی مربوطه و افزایش دانش و نگرش از روش آماری توصیفی (توزیع فراوانی، درصد، جداول و نمودارها) و

به همین منظور، این مطالعه با اهداف مقایسه دانش و نگرش دانشجویان دختر آموزش‌دیده و آموزش‌ندیده در خصوص موضوعات مربوط به درس جمعیت و تنظیم خانواده، یعنی مباحث جمعیت‌شناسی، نظام خانواده و تنظیم خانواده؛ تعیین نگرش دانشجویان دختر در مورد رابطه میان جنسیت مدرس واحد درسی مربوطه و افزایش دانش و نگرش؛ و مقایسه دانش کسب شده دانشجویان بر اساس گروه‌های تحصیلی دانشگاهی، در سال ۱۳۸۶ انجام شد و سعی گردید نقش آموزش واحد درسی جمعیت و تنظیم خانواده در دانش و نگرش کلی دانشجویان دختر، که به عنوان یک قشر مهم در اجرای درست اصول تنظیم خانواده هستند و مادران آینده جامعه به حساب می‌آیند، بررسی شود.

روش‌ها

این مطالعه از نوع توصیفی-مقطعی می‌باشد که در پایان نیم‌سال اول تحصیلی ۱۳۸۶ به عمل آمد بطوری که تعدادی از دانشجویان، درس جمعیت و تنظیم خانواده را گذرانده بودند و محقق به دنبال مطالعه تأثیر آن بر دانش و نگرش افراد بود. جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانشجویان دختر مقطع کارشناسی پیوسته ورودی ۱۳۸۳ و ۸۴ دانشگاه تبریز به تعداد ۲۵۸۰ نفر بود و بطور کلی در این دو ورودی، دانشجویانی که این واحد را گذرانده‌اند با دانشجویانی که این واحد را نگذرانده‌اند، مقایسه شدند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۳۶ نفر تعیین گردید.

روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای بود. بدین ترتیب که ابتدا از مجموع چهار گروه اصلی رشته‌های دانشگاهی، یعنی علوم انسانی، علوم پایه، کشاورزی و فنی-مهندسی در دو ورودی ۱۳۸۳ و ۸۴، دوازده رشته به صورت تصادفی (خوشه‌ای) انتخاب شد. بعلاوه تعدد رشته‌های علوم انسانی، چهار رشته از این گروه، و به دلیل پایین بودن تعداد دانشجوی دختر در رشته‌های فنی-مهندسی و کشاورزی، از این دو گروه هر کدام سه رشته، و در گروه علوم پایه دو رشته انتخاب گردید. در مرحله بعدی، از هر دو ورودی رشته‌های انتخابی (۱۲ رشته)، ۸۴ نفر دانشجوی دختر در نمونه به صورت تصادفی قرار گرفتند که در کل، نمونه آماری ۱۶۸ نفر آموزش‌دیده و ۱۶۸ نفر آموزش‌ندیده بودند.

دانشجویان ورودی ۸۵، به دلیل اینکه واحد درسی جمعیت و تنظیم خانواده برای آنها ارائه نشده بود، دانشجویان متأهل،

جدول ۱: مقایسه میانگین و انحراف معیار نمرات افراد آموزش ندیده و آموزش دیده

p	تفاوت میانگین‌ها	t	آموزش دیده‌ها		آموزش ندیده‌ها			میانگین و انحراف معیار	
			حداکثر نمره	حداقل نمره	حداکثر نمره	حداقل نمره			
۰/۰۰۰	-۴/۱۱	-۳۱/۰۷	۱۰	۵	۷/۸۸±۱/۲۴	۷	۰	۳/۷۶±۱/۱۷	دانش جمعیت
۰/۰۰۰	-۲/۷۵	-۲۸/۰۵	۱۰	۴	۸/۰۴±۱/۲۰	۷	۱	۴/۲۸±۱/۲۴	دانش خانواده
۰/۰۰۰	-۱/۰۷	-۱۰/۱۸	۵	۰	۱/۶۶±۱/۱۸	۲	۰	۰/۵۸±۰/۶۷	دانش تنظیم
۰/۰۰۰	-۸/۹۶	-۴۲/۸۱	۲۳	۱۰	۱۷/۵۸±۲/۱۰	۱۳	۳	۸/۶۲±۱/۷۱	دانش کل
۰/۰۰۰	-۱/۴۱	-۳/۶۸	۳۰	۲	۲۱/۲۰±۳/۹۰	۲۸	۲	۱۹/۷۹±۳/۰۶	نگرش جمعیت
۰/۰۰۰	-۱/۴۷	-۳/۸۴	۳۰	۲	۲۲/۱۰±۳/۷۰	۲۸	۲	۲۰/۰۲±۳/۳۱	نگرش خانواده
۰/۰۰۰	-۲/۰۴	-۶/۴۴	۲۸	۱۴	۲۱/۳۰±۳/۱۲	۲۷	۱۵	۱۹/۲۶±۲/۶۵	نگرش تنظیم
۰/۰۰۰	-۲/۵۵	-۷/۹۴	۳۰	۱۸	۲۳/۷۹±۳/۱۹	۲۷	۱۶	۲۱/۲۳±۲/۶۸	نگرش جنسیت
۰/۰۰۰	-۶/۲۴	-۵/۳۷	۱۰۵	۳	۸۷/۴۸±۱۳/۱۶	۱۰۲	۷۰	۸۱/۲۴±۷/۳۳	نگرش کل

در حیطه دانش کل با میانگین و انحراف معیار نمرات $۸/۶۲±۱/۷۱$ و در حیطه نگرش کل با میانگین و انحراف معیار نمرات $۸۱/۲۴±۷/۳۳$ قرار داشت (جدول ۱).

هدف اول این مطالعه، مقایسه دانش و نگرش دانشجویان آموزش دیده و آموزش ندیده در خصوص موضوعات مربوط به این درس بود. همان طور که در جدول یک مشاهده می‌شود، نتایج آزمون t مستقل نشانگر آن است که بین میزان دانش و نگرش دانشجویان دختر آموزش دیده با دانشجویان دختر آموزش ندیده در خصوص مباحث جمعیت‌شناسی، نظام و خانواده، تنظیم خانواده تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

همچنین برای مقایسه نمرات دانش و نگرش دو گروه آموزش دیده و آموزش ندیده از آزمون آماری t مستقل و برای مقایسه دانش کسب شده گروه‌های تحصیلی دانشگاهی از آزمون ANOVA استفاده گردید و $p < ۰/۰۵$ معنی‌دار در نظر گرفته شد.

نتایج

تجزیه و تحلیل آماری بر روی ۳۳۶ پرسشنامه تکمیل شده و غیر مخدوش انجام شد ($\text{response rate} = ۹۰\%$). یافته‌های پژوهش نشان داد که از مجموع ۳۳۶ نفر دانشجوی دختر، ۱۶۸ نفر دانشجوی آموزش دیده در حیطه دانش کل با میانگین و انحراف معیار نمرات $۱۷/۵۸±۲/۱۰$ و در حیطه نگرش کل با میانگین و انحراف معیار نمرات $۸۷/۴۸±۱۳/۱۶$ در مقابل ۱۶۸ نفر دانشجوی آموزش ندیده

جدول ۲: فراوانی نگرش دانشجویان نسبت به جنسیت مدرس دروس تنظیم خانواده و جمعیت

بی‌نظر	کاملاً مخالف و مخالف	کاملاً موافق و موافق	گویه‌های پرسشنامه نگرش سنج
۱۰/۷۵٪	۱۰/۷۵٪	۷۸/۵٪	مدرس زن باعث می‌شود در مورد درس سؤالات بیشتری بکنیم.
۵/۳۵٪	۱۶/۶۶٪	۷۸٪	مدرس زن باعث می‌شود اطلاعات بیشتری در خصوص تنظیم خانواده کسب کنیم
۱۸/۴۵٪	۴/۷۶٪	۷۶/۷۸٪	مدرس زن در تدریس این درس برای دختران موفق‌ترند.
۱۹/۰۲٪	۱۰/۷۵٪	۷۰/۲۳٪	مدرس زن در تدریس این درس برای دختران ناموفق‌ترند.
۱۵/۵٪	۹/۵۰٪	۷۵٪	اگر مدرس این درس زن باشد، دانشجویان دختر نگرش مثبت‌تری، به موضوعات درس پیدا می‌کنند.
۲۵٪	۱۳/۷۰٪	۶۱/۳۰٪	اگر مدرس این درس مرد باشد، دانشجویان دختر نگرش منفی‌تری، به موضوعات درس پیدا می‌کنند.

دولتین، که به بررسی تأثیر مثبت آموزش رسمی این مباحث در افزایش دانش و نگرش افراد پرداخته (۱۳)، مطابقت دارد. آموزش و آگاهی دادن دانشجویان در زمینه مسائل جمعیت‌شناسی در واقع، پیش‌زمینه‌ای برای شناخت مباحث تنظیم خانواده خواهد بود، و آنها با شناخت این موضوعات، مسائل تنظیم خانواده را بهتر یاد خواهند گرفت.

نتایج این بررسی نشان داد که بین دانش و نگرش دانشجویان دختر آموزش‌دیده با آموزش‌ندیده در خصوص نظام خانواده، تفاوت معناداری وجود دارد. این نتیجه با نتایج تحقیقات مشابه که معتقدند کلاس‌های آموزش خانواده بر آگاهی‌های تربیتی و نگرش والدینی که در کلاس‌های مربوطه شرکت نموده‌اند مؤثر است (۲۳ و ۲۴)، همخوانی دارد. درک درست و اصولی مسائل خانواده تنها در صورتی میسر است که آگاهی افراد در این زمینه بالا رود (۲۳)، بنا بر این، آگاهی دادن به خانواده‌ها، سپس تغییر نگرش آنها و در نتیجه تغییر عملکرد آنها در امور تربیتی و خانوادگی، از راهکارهای مهم محسوب شده و در این میان، آموزش جایگاه والایی دارد (۲۴).

در مرحله بعد، یافته‌ها نشان داد که بین دانش و نگرش دانشجویان دختر آموزش‌دیده با آموزش‌ندیده در خصوص مباحث تنظیم خانواده تفاوت معنی‌داری وجود دارد. معمولاً عمده‌ترین علل سقوط و عدم سقوط تنظیم خانواده عبارتند از بی‌سوادی، عدم آگاهی از مزایای تنظیم خانواده، و بالاخره تعصب شدید نسبت به فرزند زیاد که با برنامه‌های آموزشی برای رفع هر سه مشکل می‌توان اقدام کرد (۲). ارتقای آگاهی و نگرش زنان از طریق آموزش، سبب افزایش قدرت تصمیم‌گیری آنان در تمام سطوح زندگی، بخصوص در زمینه باروری، بهداشت جنسی و تنظیم خانواده می‌شود (۹). بین سواد و استفاده از وسایل پیشگیری ارتباط معنی‌داری وجود دارد، و در تمام بررسی‌هایی که تحت عنوان KAP (Knowledge, Attitude and Practice) درباره تنظیم خانواده انجام گرفته این ارتباط تأیید شده است (۲۵). مطالعات گوناگون در ایران و سایر کشورها، نشان‌دهنده تأثیر مثبت آموزش و مشاوره بر آگاهی و نگرش افراد نسبت به

هدف دوم عبارت بود از تعیین نگرش دانشجویان دختر در مورد رابطه میان جنسیت مدرس درس و افزایش دانش و نگرش، که همان طور که در جدول دو مشاهده می‌گردد، نتایج آزمون آماری توصیفی نشانگر آن است که از نظر اکثر دانشجویان دختر، به دلیل نقش مثبت مدرس درسی زن در افزایش دانش و نگرش آنان، ترجیح دادند جنسیت مدرس واحد درسی مربوط زن باشد.

هدف سوم، مقایسه دانش کسب شده دانشجویان بر اساس گروه‌های تحصیلی چهارگانه دانشگاهی بود. نتایج آزمون ANOVA نشان داد که بین میزان دانش کسب شده دانشجویان گروه‌های تحصیلی چهارگانه دانشگاهی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، بنا بر این، با توجه به این که تفاوت معنی‌داری بین گروه‌های تحصیلی مشاهده نشد، آزمون تعقیبی توکی مورد استفاده قرار نگرفت.

بحث

آموزش کلاسیک با برنامه‌ریزی مدون، در تبیین مسائل جمعیت و تنظیم خانواده در سطوح مختلف سیستم‌های آموزشی نقش مهمی در افزایش آگاهی جامعه و اطلاع‌رسانی ایفا می‌نماید و میزان آگاهی و دانش افراد می‌تواند بر جنبه‌های نگرشی و طرز تلقی نسبت به برنامه تنظیم خانواده تأثیر گذارد (۱۴). آموزش دانشجو درباره روش‌های مختلف کنترل جمعیت و نیز آموزش روش تدریس برای آنان به نحوی که بتوانند به قشرهای مختلف اجتماع انتقال دهند، بسیار اساسی است (۲). مطالعاتی که در زمینه بررسی تأثیر آموزش موضوعات تنظیم خانواده انجام شده دو نوع می‌باشد. مطالعاتی که به بررسی تأثیر درس جمعیت و تنظیم خانواده (آموزش رسمی) پرداخته و بسیار محدود است و مطالعاتی که به بررسی تأثیر آموزش غیر رسمی تنظیم خانواده در داخل و خارج از کشور پرداخته و نسبتاً فراوان می‌باشد.

یافته‌ها نشان داد که آموزش این واحد درسی باعث ارتقای دانش و نگرش دانشجویان در مباحث جمعیت-شناسی گردیده است. نتیجه حاصل با یافته‌های مطالعات مشابهی که دال بر تأثیر مثبت آموزش غیر رسمی مباحث جمعیت‌شناسی است (۱۰، ۱۲ و ۱۵ تا ۲۲)، و نیز با یافته‌های

مسائل تنظیم خانواده و بهداشت باروری می‌باشد. نتایج مطالعاتی که هدف آن ارتقای سطح آگاهی و بهبود نگرش و عملکرد جوانان شهری در کلمبیا در مورد بهداشت باروری بوده است، حاکی از رشد آگاهی در زمینه بهداشت جنسی، پیشگیری از بارداری‌های ناخواسته و بیماری‌های مقاربتی بوده و مهم‌تر اینکه، وجود کلاس‌های آموزشی در مدارس، نقش مهمی در ارتقا و بهبود کیفیت دانش و نگرش جوانان داشته است (۱۰).

نتایج پژوهشی در استونی در زمینه بررسی آگاهی از روابط جنسی و روش‌های پیشگیری از بارداری و منابع کسب این آگاهی‌ها نشان داد که تدارک امکانات نظیر حضور پزشک خانواده در مراکز ارائه خدمات تنظیم خانواده و شروع آموزش از سنین پایین و استفاده از رسانه‌های گروهی ضروری به نظر می‌رسد (۲۶).

بطور کلی، نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های مطالعات بررسی تأثیر آموزش غیر رسمی تنظیم خانواده، بررسی تأثیر آموزش رسمی تنظیم خانواده در دانشگاه‌ها، و نتایج بررسی تأثیر آموزش رسمی و غیر رسمی تنظیم خانواده، همخوانی دارد (۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۵، ۲۲ و ۲۶ تا ۳۸). یافته‌هایی نیز نشان داد که میانگین نمره آگاهی دانشجویان قبل از آموزش ۳/۴۵ و بعد از آموزش ۸/۸۹، و میانگین نمره نگرش دانشجویان قبل از آموزش نیز ۵/۸۸ و بعد از آموزش به ۷/۲۷ افزایش یافته است (۳۷). در تحقیقی در دانشکده مهندسی برق دانشگاه یزد نتیجه‌گیری نموده که در زمینه آگاهی، بیشتر دانشجویان در گروه مورد (۶۰ درصد)، رتبه متوسط و (۵۶ درصد) دانشجویان در گروه شاهد، رتبه آگاهی ضعیف داشته‌اند و بطور معنی‌داری آگاهی گروه مورد بیشتر از گروه شاهد گزارش شده و آشنایی با روش‌های پیشگیری از بارداری، در گروه مورد بطور معنی‌داری بیشتر از گروه شاهد بوده است. اکثر دانشجویان در هر دو گروه رتبه متوسطی را در قسمت سنجش نگرش کسب نموده‌اند و نگرش آنان در هر دو گروه تفاوت معناداری را نشان نداده و بطور کلی، نتیجه‌گیری کرده که آموزش این درس به دانشجویان توانسته است در حد کمی بر آگاهی دانشجویان مؤثر واقع شود ولی بر نگرش آنان تأثیر معنی‌داری نداشته

است (۳۸)، که از این نظر، نتیجه تحقیق حاضر نیز با یافته دیگران (۳۹) همخوانی ندارد. البته این عدم همخوانی ممکن است مربوط به تفاوت نمونه‌ها از نظر سنی، فرهنگی و شاید نحوه تدریس و نوع آموزش و جنس آموزش-دهندگان باشد. مهم‌تر از همه اینکه در این مطالعات (۳۸) صرفاً در بین دانشجویان رشته مهندسی برق انجام گرفته و افراد شرکت‌کننده در پژوهش نیز شامل جنسیت دختر و پسر بوده، اما مطالعه ما در بین کلیه رشته‌های تحصیلی و صرفاً در میان دانشجویان دختر انجام شده است، و مطالعه دیگر تأثیر آموزش غیر رسمی تنظیم خانواده بررسی شده، اما مطالعه حاضر به بررسی تأثیر آموزش رسمی تنظیم خانواده پرداخته است. پیشرفت و تفاوت زمانی این چند تحقیق می‌تواند در نتایج متفاوت این مطالعات تأثیرگذار باشد.

در تفسیر دلایل تشابه نتایج همه تحقیقات انجام شده این تحقیق را می‌توان شباهت محتوا و اهداف آموزشی، چه در آموزش‌های رسمی و چه در آموزش‌های غیر رسمی عنوان نمود.

اکثر دانشجویان دختر ترجیح دادند که جنسیت مدرس این درس زن باشد. از آنجایی که عرف و فرهنگ جامعه نیز چنین حکم می‌کند که خانم‌ها برای در میان گذاشتن مسائل بهداشتی و جنسی و نیز سؤال در مورد این مقولات، به دلیل شرم و حیا، با همجنس خود بیشتر احساس راحتی می‌کنند، پس به نظر می‌آید که انتخاب مدرس زن در این واحد درسی پسندیده‌تر باشد.

با توجه به کنترل عواملی همچون سن، جنس و وضعیت تأهل، آموزش‌های قبلی، مقطع تحصیلی و شاغل بودن به نظر چنین می‌آید که متغیر آموزش بر گروه‌های مختلف تحصیلی تأثیری یکسان داشته و تفاوت معنی‌داری بین گروه‌های مختلف تحصیلی دیده نشد. این نتیجه با یافته‌های دیگر همخوانی ندارد (۱۳ و ۲۰)، این عدم همخوانی ممکن است به دلایل تفاوت سنی نمونه‌ها، تفاوت زمانی و یا از نحوه آموزش و یا نوع رشته تحصیلی و یا حتی متفاوت بودن نوع مطالعه از لحاظ آموزش رسمی یا غیر رسمی نمونه‌ها ناشی شده باشد.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به عدم رغبت

سطح جامعه می‌باشد، پیشنهاد می‌گردد که برنامه‌ریزان و مدرسان آن، ضمن توجه به اهمیت بسیار بالای مباحث تنظیم خانواده، آموزش این درس را به صورت جدی‌تری میسر گردانند و در کتب آموزشی اصلاحاتی را اعمال و در آموزش از روش‌ها و تکنیک‌های متنوع و مناسب و تکنولوژی جدید استفاده نمایند. به نظر می‌رسد در تدریس این درس برای دختران، بالاخص در مباحث بهداشت و تنظیم خانواده انتخاب مدرسین زن ضروری باشد.

قدردانی

بدین وسیله از کلیه اعضای محترم هیأت علمی، مسؤولین و کلیه دانشجویان ورودی ۸۴-۱۳۸۳ دانشگاه تبریز که در این پژوهش شرکت نمودند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

بعضی از دانشجویان برای پاسخ‌گویی به تعدادی از سؤالات اشاره نمود. بنا بر این، با توجه به محدودیت‌های تحقیق، برای مطالعات آینده، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابه در میان دانشجویان پسر و نیز سایر دانشگاه‌ها انجام شود. همچنین پیشنهاد می‌گردد در خصوص فرایندهای یاددهی-یادگیری و اصول برنامه‌ریزی درس مذکور، نیز پژوهش‌هایی انجام پذیرد.

نتیجه‌گیری

سطح دانش تنظیم خانواده هر دو گروه پایین است. از آنجا که آموزش درس جمعیت و تنظیم خانواده یکی از راهکارهای مهم در شناختن روش‌های پیشگیری از بارداری و ایجاد حس مسؤولیت در زندگی فردی، خانوادگی و

منابع

1. Sheikhan Z. [Barrasiye mizane vooghoe raveshhaye jelogiri az bardari dar zanane zire 20 sale morajehe konanande be darmangahhaye oloum pezeskhiye Tehran]. [Disseration]. Tehran University of Medical Sciences. 1999. [Persian]
2. Shojai Tehrani H, Ebadi Fard Azar F. [Pupulation, Family Planning, Fertility Health]. 1th ed. Tehran: Samat ;2001. [Persian]
3. Azhar H, Fakhri M. [Efective factores in select of tubal ligation]. Nabz 1994; 3(10): 42-5. [Persian]
4. Malekzade R. [Pupulation and family planning]. Nabz 1992; 1(12): 5-10. [Persian]
5. Beladi Musavi S. [Evaluation of sex distribution in 2006]. Majaleye Gozide Matalabe Amari Markaze Amar Iran 1386; 18(1): 51-72. [Persian]
6. Matin A. [Gozareshi darbareye jamiyat va tanzime khanevade dar Jomhooriye Islamiye Iran]. Peyke Mama 1992; 7(3-4): 7-12. [Persian]
7. Jafarzade F, Najafi F. [Investigation of knowledge and attitude of family health workers about IUD, Norplant and DMPA in health care centers in east of Guilan between 2001-2]. Journal of Medical Faculty of Guilan University of Medical Sciences 2004; 50(13): 21-14. [Persian]
8. Helmsersht P, Delpishe E. [Health and family planning]. 4th ed. Tehran: Chehr. 1999. [Persian]
9. Santelli JS, Lowry R, Brener ND, Robin L. The association of sexual behaviors with socioeconomic status, family structure, and race/ethnicity among US adolescents. Am J Public Health 2000 Oct; 90(10): 1582-8.
10. Perez F, Dabis F. HIV prevention in Latin America: reaching youth in Colombia. AIDS Care 2003 Feb; 15(1): 77-87.
11. Nwokocho AR, Nwakoby BA. Knowledge, attitude, and behavior of secondary (high) school students concerning HIV/AIDS in Enugu, Nigeria, in the year 2000. J Pediatr Adolesc Gynecol 2002 Apr; 15(2): 93-6.
12. Khodakaramy B, Bakhat R. [Studying the effect of education on knowledge and view of senior students in Tehran high schools about aids]. Scientific Journal of Hamadan Nursing & Midwifery Faculty 2006; 14(1): 12-15. [Persian]
13. Dolatian M, Hajian S, Simbar M, Alavi Majd H. [Knowledge and attitude toward family planning in non-medical female students at selected governmental universities in Tehran]. Journal of Faculty of Nursing & Midwifery of Shahees Beheshti University of Medical Sciences and Health Services 2005; 48(15): 42-33. [Persian]

14. Hajian K, Asnafi N. [Population and family planning]. 2nd ed. Tehran: Salami. 2005. [Persian]
15. Abbaszade M. [Barrasiye mizane taasire amuzeshe behdasht bar aghahi, negaresh va amalkarde kargarane grohe sanatiye melli va bella dar zamineye tanzime khanevadeh]. [Dissertation]. Tehran: Trbiyat Modares University. 1996. [Persian]
16. Malekafzali H, Jandaghi J, Robab Allameh M, Zare M. [Study of educational needs of 12-14 years old girls about adolescent health and determines appropriate and effective strategies for adolescent health education]. Koomesh (Journal of Semnan University of Medical Sciences) 2000; (1): 47-39. [persian]
17. Kadivar MR. [Sanjeshe mizane taasire amuzesh behdashte raven bar agahi va negaresh karkonane shabakehaye behdashti –darmaniye shahrestanhaye Marvdasht, Kazeron, Sepidan, Darab va Firuzabad: Research plan]. Shiraz, Shiraz University of Medical Sciences. 1998. [Persian]
18. Najafi F, Ghofrani Poor F, Rakhshani F, Kazemnejad A. Effects of group counseling program with women on Knowledge, Attitude and Practice (KAP) of their husbands regarding family planning in Zahedan health centers in 2002. Medical Journal of Reproduction & Infertility 2003; 1(4): 54-47.
19. Mohammadi Z. [Barrasiye taasire amoozesh bar agahi, negaresh va amalkarde zendaniane mard dar koose barnamehaye tanzime khanevade dar Zendane Ghasre Tehran]. [Disseration]. Tehran University of Medical Sciences. 2003. [Persian]
20. Simbor M, Ramezani F, Hashemi Z. [Surveying the knowledge and attitudes towards sexual health in university students of Qazvin]. Pejouhaneh Quarterly Research Journal 2003; 34(8): 299-305. [Persian]
21. Sayedinejad M. [Barrasiye amuzeshe jamieat bar agahi va negaresh daneshamuzane sale sevome dabirestani nesbat be masaye jamieati va tanzime khanevadeh dar nahiye yeke amuzesh va parvareshe shahrestane Islamshahr]. [Dissertation]. Shiraz: Shiraz University of Medical Sciences. 2006. [Persian].
22. Refaiee Shirpak KH. [Tadvine barname amoozeshe behdashte jensi va sanjeshe taasire an bar raftare zanane morajeae konande be vahedhaye tanzime khanevade marakeze behdashti-darmaniye shahre Tehran]. [Disseration]. Tehran University of Medical Sciences. 2006. [Persian]
23. Karimi A. [Barrasiye taasire clashaye amoozeshe khanevadeh bar mizane agahihaye tarbiatiye valedain dar shahre Tehran dar sale tahsiliye 1996-1997]. [Disseration]. Isfahan University of Medical Sciences. 1997. [Persian]
24. Vaziri N. [Barrasiye mizane taasire dorehaye amoozeshe khanevadeh bar afzayeshe ettelaat va agahihaye sherkat konandegan dar shahre Naeien dar sale 2000]. Isfahan: Amoozesh va Parvareshe. 2000. [Persian]
25. Sohrabi A. [Family, pupulation and family planning]. 2nd ed. Tabriz: Salar. 1999. [Persian]
26. Kalda R, Sarapuu H, Pikk A, Lember M. Sex education and contraceptive methods: knowledge and sources of information among the Estonian population. Adv Contracept 1998 Jun; 14(2): 121-30.
27. Miri M. [Arzeshyabiye taasire amoozeshe barname tanzime khanevade bar mizane agahi va amalkarde behvarzane mard dar Birjand]. [Disseration]. Tehran: Tarbiat Modarres University of Medical Sciences. 1993. [Persian]
28. Hosseini H, Herv Abadi SH, Vanaki Z. [Barrasiye taasire amoozesh dar mizane mosharekate kargarane marde palayeshgahe Isfahan dar barnamehaye tanzime khanevade dar sale 1995]. Scientific Journal of Isfahan Nursing & Midwifery Faculty 1997; 7(4): 12-18. [Persian]
29. Ibrahimi F. [Barrasiye taasire amuzeshe tanzime khanevade az tarighe modele behdashtiyeh (HBM) bar agahi va negaresh daneshamuzane dokhtare dabirestaniye sakene shahre Kabul]. [Dissertation]. Tehran: Tehran University of Medical Sciences. 2005. [Persian]
30. Nojoomi M, Rafati MF, Jafari M. [Study of education effect on knowledge of men from family planning in Bordabad in the year of 1998]. Journal of Iran University of Medical Sciences 2002; 9(30): 26-20.
31. Akbarzadeh L. [Arzeshyabiye amuzesh bar raveshhaye amuzeshiyeh behvarzan dar zamineye tanzime khanevadeh dar shahrestane Ahar]. [Dissertation]. Tehran: Trbiyat Modares University. 2001. [Persian]
32. Moshiri Z, Mohaddesi H, Termeh Yousefi O, Vazifeh Asl M, Moshiri Sh. [Survey of education effects on sexual health in couples referred to marriage consultation centers in west Azarbaijan, 1382]. Journal of Urmia Nursing and Midwifery Faculty 2004; 3(2): 135-42. [Persian]
33. Bani Aghil AS, Khoddam H. [Impact of group and individual education of family practice of women]. Journal of Gorgan University of Medical Sciences 2005; 15(7): 43-6. [Persian]
34. Athari A. [Kamboode mamaha va taasire an bar tanzime khanevade]. Peyke Mama 1992; 4(1): 41-4. [Persian]
35. Obisesan KA, Adeyemo AA, Fakokunde BO. Awareness and use of family planning methods among

- married women in Ibadan, Nigeria. *East Afr Med J* 1998 Mar; 75(3): 135-8.
36. Torabinejad A. [Barrasiye asare barnameye modavne amoozeshi bar mizane daneshe tanzime khanevade daneshjooyane dokhtare Tarbiat Moallem]. *Journal of Nabz* 1996; 3(6): 11-15. [Persian]
37. Movaghar M, Soltanian A, Movaghar M. The Impact of Population and Family Planning Course on the Knowledge and Attitude of Students towards Contraceptive Methods: a Study on Female Students of Islamic Azad University/Abadan Branch in 2005-6. *Strides In Development of Medical Education*. 2007;4(1): 44-50
38. Abbasi Shavazi M. [Arzeshyabiye taasire amouzeshe vahede darsiye jamiyat va tanzime khanevade bar agahi va negareshe daneshjooyan dar 2 groohe mored va shahed]. [Disseration]. Tehran: Iran University of Medical Sciences. 2004. [Persian]
39. Ammerman SD, Perelli E, Adler N, Irwin CE Jr. Do adolescents understand what physicians say about sexuality and health? *Clin Pediatr (Phila)* 1992 Oct; 31(10): 590-5.

The Role of Population and Family Planning Course in Knowledge and Attitude of Female Students in Tabriz University

Jaffari M, Adib Y, Fathiazar E.

Abstract

Introduction: Population and family planning course is presented for different university disciplines in order to promote students' awareness toward family planning issues. This study was performed to determine the role of population and family planning course in knowledge and attitude of female BS (Bachelor of Science) students of Tabriz University toward family planning issues, compare the achieved knowledge in different groups of students, and determine their attitude toward the gender of this course's teacher.

Methods: In this descriptive cross-sectional study, 336 students were selected from all Female BS students entered into Tabriz University in the years 2004 and 2005, through multistage sampling method in the year 2007. A questionnaire in two sections of knowledge and attitude, each including three subjects of family planning, family organization, and demography was distributed among them. Data was analyzed by SPSS software using descriptive statistics, T-test, T independent test, and ANOVA.

Results: Comparing the knowledge scores of family planning, family organization, and demography of taught students which respectively were 1.66, 8.04, and 7.88, to those of untaught students which were respectively, 0.58, 4.28, and 3.76, showed a significant difference. Also the attitude scores of taught students in the same subjects were respectively, 21.30, 22.10, and 21.20 and of untaught students were respectively, 19.26, 20.02, and 19.79, which their comparison revealed a significant difference. But no significant difference was observed between the achieved knowledge of students in different educational groups. Most female students preferred female teacher for this course.

Conclusion: Formal and academic education plays an essential role in enhancing the individuals' knowledge and attitude. It is recommended to put effort on teaching family planning programs and choose female teachers in order to enrich the education for female students.

Keywords: Population, Family planning, Knowledge, Attitude, Education.

Addresses

Corresponding Author: Malihe Jaffari, MS in Curriculum Planning, School of Education, Tabriz University of Medical Sciences, Arya Clinic, next to Montazeri St, Emam Square, Mahshahr, Iran.
E-mail: jafari_mali@yahoo.com

Yousef Adib, Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.
E-mail: yousef_adib@yahoo.com

Eskandar Fathiazar, Professor, Department of Educational Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.
E-mail: e_fathiazar@tabrizu.ac.ir

Source: Iranian Journal of Medical Education 2009 Sum; 9(2): 105-113.